

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ КАЗОК З ДИДАКТИЧНОЮ МЕТОЮ

Яна Шевченко,

педагог Центру раннього дитячого розвитку «Нове покоління»

Валентина Богута,

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти,
природничих і математичних дисциплін та методик їх викладання*

*Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка*

Статтю присвячено детальному аналізу проблеми підготовки творчо умотивованого майбутнього педагога до реалізації концепції «Нової української школи» в умовах ЗВО. Здійснено теоретичний аналіз наукових та навчально-методичних джерел з метою виявлення характерних ознак дефініції «казка», виділення основних видів казок, розкриття етапів складання дидактичної казки. Авторами виявлено, що знання структури казки дає можливість правильно передати зміст, логічно висловлювати думки та розробити уявний план розвитку подій, а вивчення методів та прийомів пробудить уяву, фантазію, що вплине на швидкість та оригінальність створених образів, сюжетних ліній.

Ключові слова: підготовка вчителя, дидактична казка, види, етапи, методи роботи.

The article is devoted to a detailed analysis of the problem of training a creatively motivated future teacher before the implementation of the concept of "New Ukrainian School" in the conditions of ZVO. Theoretical analysis of scientific and educational methodological sources was carried out in order to identify the characteristic features of defining the fairy tale, highlighting the main types of fairy tales, and reveal the stages of drawing up a didactic fairy tale. The authors found that knowledge of the structure of the fairy tale makes it possible to correctly convey the content, logically express thoughts and develop an imaginary plan for the development of events, and the study of methods

and techniques will awaken imagination, which will affect the speed and originality of created images, storylines.

Keywords: teacher training, didactic fairy tale, types, stages, methods of work.

PREPARATION OF FUTURE ELEMENTARY SCHOOL TEACHERS BEFORE USING FAIRY TALES FOR DIDACTIC PURPOSES

Yana Shevchenko, Valentina Boguta

Актуальність дослідження полягає в тому, що сучасне суспільство стрімко розвивається, життєві пріоритети змінюються, і постає глобальне питання, як організувати навчання так, щоб учні отримували міцні знання та застосовували їх в житті, були зацікавлені та вмотивовані процесом навчання. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми – підготовка умотивованого творчого педагога-новатора, який прагне до реалізації своїх здібностей, удосконалення, самоосвіти. У концепції «Нової української школи» зазначено, що «нова школа потребує нового вчителя, який зможе стати агентом змін», який буде креативно підходити до освітнього процесу учнів, а також зможе готувати власні авторські навчальні програми, методи, стратегії, способи і засоби навчання. «Школа українська буде успішна, якщо до неї прийде успішний учитель» [3]. Одним із творчих та інноваційних підходів учителя початкової школи до освітнього процесу є складання та застосування авторських дидактичних казок на уроках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій переконливо свідчить, що нині добре вивчено різні теоретичні аспекти казки, особливості роботи з нею, її виховний вплив на дитину (В. Сухомлинський, Ш. Амонашвілі, А. Галич, М. Лановик, І. Безпечний, Л. Дунаєвська, Н. Короткова, М. Кучинський, Н. Ференц, Н. Сивачук, А. Мовчун, О. Барнич, О. Баширова, І. Гановська, В. Любичева, П. Шейн, О. Трегуб, Н. Татарин, Т. Алексейчик, В. Анікін, А. Афанасьєв, М. Булатів, М. Забілін, О. Капіца, Е. Померанцева, І. Сахаров, І. Снігирьов та ін.). Також, можна зустріти авторські казки, які використовуються на уроках в початковій школі (В. Бутрім, М. Єфименко, О. Колісник, М. Квілінська та ін.). Дещо менше висвітлена проблема створення казок, прийомів фантазування (В. Пропп, Д. Родарі, М. Туров,

Г. Альтшуллер та ін.). Для більшості робіт властиво акцентування уваги на походження казки, її види, функції, особливості побудови, виховний вплив на дитину. Не повною мірою в педагогіці досліджена тема дидактичної казки як методу мотивації учнів, вивчення та закріплення навчального матеріалу. Ми зацікавилися проблемою підготовки майбутніх вчителів початкової школи до створення дидактичних казок, тому метою нашого дослідження є теоретичне обґрунтування доцільності використання методики створення казок з дидактичною метою при підготовці майбутніх учителів початкової ланки освіти.

Важливо наголосити, що однією з особливостей сприйняття дидактичної казки дітьми молодшого шкільного віку є співпереживання героям, коли учень ставить себе на місце героїв, подумки мріє, аналізує, допомагає, підтримує, бореться разом з героєм. Оскільки казкові образи по-особливому впливають на психічні процеси дитини, тому довго зберігаються в пам'яті. Власне казкові образи є дієвим інструментом впливу на свідомість молодших школярів. Казка є ефективним методом не лише розвитку творчих здібностей особистості, а й формування морально-духовних переконань дитини, про що й зазначає у своїй спадщині К. Ушинський. Важливе завдання педагога правильно спрямувати уяву дитини, не зашкодивши при цьому її моральній сфері, психічному здоров'ю та ціннісним орієнтирам [1].

Здійснивши аналіз численних визначень, можна скласти таку характеристику дефініції «казка»: 1) епічний жанр літературної творчості; 2) виникла в давні часи (корені якого сягають в усну народну творчість, походить від народних переказів); 3) в основу казки покладено вигадані, фантастичні чи авантюрні події; участь надприродних, чудесних сил; 4) в основі лежить протиборство між добром і злом; 5) кінцівка є переважно оптимістичною: добро перемагає зло; 6) форма структурована, хронологічно послідовна сюжетна оповідь, яка має чітку композиційну будову, яскраво виражену колізію (в основі якої лежить протиборство між добром і злом, що завершується перемогою добра); 7) з настановою, має виховний характер; 8) орієнтована переважно на дітей.

Варто також зазначити, що в казкотерапії виділяють такі основні види казок [2, с.40-41]: 1) народні казки (мудрість народу, простота і доступність сюжету, відсутність зайвих деталей сприяють вихованню моральних почуттів. Приклади: “Курочка Ряба”, “Ріпка”, “Вовк і семеро козенят” та інші); 2) авторські (казки

Ханса Крістіана Андерсона, Шарля Перо, Олександра Пушкіна, Ернста Теодора і багатьох інших письменників-казкарів); 3) психотерапевтичні (їх характерною особливістю є щасливий кінець, який, тим не менше, залишає у свідомості дитини певні питання, що веде до стимуляції процесу особистісного росту); 4) дидактичні казки завжди використовуються для підношення дітям нових для них знань навчального характеру; 5) психокорекційні казки (створюються і розповідаються дитині для ненав'язливого м'якого впливу на її поведінку); 6) медитативні казки (використовуються для того, щоб сформувати у дитини уявлення про те, що існують позитивні моделі взаємин з навколишнім світом та іншими людьми); 7) діагностичні казки (дозволяють визначити наявність проблеми у дитини, а також особливості її характеру). Отже, дидактичні казки використовуються з метою інтелектуального, цікавого, захоплюючого та естетичного навчання, а також розширення загального кругозору і пізнавальних інтересів учнів молодшого шкільного віку. Вже науково доведено, що за наявності інтересу, позитивних емоційних переживань знання засвоюються ґрунтовно, міцно. Крім цього, особливості протікання психічних процесів у цьому віці вказують на доцільність на актуальність використання дидактичної казки на уроках.

Теоретичні основи підготовки вчителя початкових класів до створення дидактичних казок є важливою складовою, оскільки саме ознайомлення з теорією дає можливість створювати казки, які найбільшою мірою зможуть бути ефективними в освітньому процесі. Створення дидактичної казки для дітей передбачає вміння правильно й послідовно її писати. Ознайомившись з етапами написання казок, вчитель може зекономити час та попередити виникнення труднощів і помилок.

Цілком логічним продовженням зроблених нами висновків є розкриття етапів складання дидактичної казки: 1. Визначення глобальної мети написання казки (наприклад, зробити урок цікавим, доступним, подати навчальний матеріал у доступній для учнів формі). 2. Визначення мети та теми уроку. 3. Визначення мети написання казки. 4. Вибір методів та прийомів створення дидактичної казки. 5. Продумати сюжет казки та персонажів. Якщо ж ми намагаємося донести до читача якусь ідею, то потрібно добре обміркувати, яким чином це зробити: підібрати такий сюжет і таких персонажів, що дозволяють розкрити ідею максимально

повно і яскраво. 6. Можливе внесення додаткових незвичайних (чарівних) елементів у казку (наприклад, паличка-виручалочка, чарівна шапка). 7. Написання синопсису. Синопис – короткий зміст літературного твору, в якому описується сюжет і основний конфлікт, а також дається уявлення про головних героїв. 8. Детально описати події, продумати логічні переходи від одного епізоду подій до іншого. 9. Перевірити відповідність казки задуманій меті її написання. 10. Редагувати дидактичну казку.

Зважаючи на такий контекст, необхідно підкреслити, що від якісної підготовки педагога залежить написання дидактичної казки, яка покращить та полегшить освітній процес дітей. Навчання у цій сфері перш за все необхідне для того, щоб учитель міг скласти казку, яка відповідає поставленій начальній або виховній меті, легко сприймається дітьми, містить тих казкових героїв, які не псуєть психіку дитини та не викликають у її надзвичайних страхів та негативних емоцій. Загальновідомо, що загальноприйнятою структурою творів є наявність експозиції, зав'язки, розвитку дії, кульмінації (момент найбільшого напруження дії), розв'язки. Знання цієї структури дає можливість логічно та послідовно описувати події, які відбуваються у дидактичній казці. Крім цього, кожен з елементів є важливим, тому при відсутності одного з них, казка втрачає свій зміст та динаміку подій. Таким чином, знання структури та етапів створення дидактичної казки є корисними, оскільки не потрібно витрачати час на визначення логічних послідовних етапів створення казки а також її структури.

Найбільш цінним у підготовці до написання дидактичної казки є вивчення методів та прийомів її створення, оскільки знання їх дає можливість учителю швидко скласти цікаву та незвичайну казку. Розглянемо приклади деяких прийомів [4; 5; 6] :

1. Казка «на новий лад» - згадати знайому казку та переробити її на новий лад, додаючи необхідний навчальний матеріал. До відомих народних казок можна додати елементи сучасного життя (наприклад, сучасний одяг, технічні пристрої).

2. «А що було потім?» – продовження відомої казки (наприклад, Попелюшка готує їжу для своїх дітей, їй потрібно назбирати відповідну кількість яблук на полуниці для пирога, але вона не вміє рахувати тощо).

3. «Казки навиворіт» – спробуйте пофантазувати різні історії, де ролі героїв, їхні характери міняються місцями. Наприклад, як би

змінилася казка, якби вовк виявився добрим героєм, а Червона Шапочка, навпаки, погана.

4. «Казковий салат» – поєднання відомих героїв з казок, або сюжетів.

5. «Фантастичне виключення». Спробуйте подумки прибрати з казки щось, що існує на світі. Наприклад, «Одного разу Зебра прокинулася без чорних смужок на шерсті...».

6. Складання гіпотез – «Що було б, якби ми зайшли в ліфт, а виходячи з нього опинилися к країні геометричних фігур..».

7. Оживлення предметів (живі цифри, овочі, бактерії розмовляють).

8. Творча помилка (країна Цифроманія, Малиноманія, Дитячоландія).

9. Картки Проппа [4] – набір карток з символами та поясненням, у яких представлені функції казки, вони ніби є умовним планом розгортання подій. Їх можна розкласти та комбінувати у задуманому порядку, вписуючи свої ідеї. Такі картки надають зручності та більшої продуктивності у процесі написання дидактичної казки.

10. «Слово породжує слова» - розпочинається створення казки з одного слова.

11. «Випадковий префікс» - придумування випадкового префікса до іменника (наприклад, міні-хмарочос).

12. Метод «нарізок» - вирізання з газет різних заголовків статей, які змішуються, а потім поєднуються у одну казку.

13. Гра «Сліпі відповіді» - група людей пишуть відповіді на запитання по черзі, не підглядаючи відповіді тих, хто писав попереду (Хто це був? Де знаходився? Що зробив? Що сказав? Що сказали люди? Чим закінчилось?). У кінці виходить у більшості випадків гумористична історія, яку можна взяти як ідею до створення казки.

14. «Малюнок в декілька рук» - один починає зображувати малюнок, інший – таким чином можна зобразити неіснуючого персонажа.

15. «Фантастичний аналіз» - це умовне «розчленування казкового героя» з метою виявлення тих рис та ознак, які притаманні конкретному герою (наприклад, Пінокіо – дерево, ключик, довгий ніс) та в подальшому ці ознаки або риси можна «обіграти» (наприклад, Пінокіо зроблений не із дерева, а із заліза або паперу).

16. «Скляна людина» – із характерних особливостей героя виводимо логічні пригоди (наприклад, скляна людина – прозора, тому можна читати її думки; крихка, тому усі вулиці устелено подушками).

17. «Оживлення предметів» (живі цукерка, підручник, каміння тощо).

18. Невелику розповідь можна придумати, відштовхувшись від помилки. Наприклад, дівчинка завжди надягає рукавиці на ноги. Або оживив відому метафору (наприклад, час зупинився). Або перемістити звичайного героя в незвичайну для нього обстановку (вовка в море, рибку в ліс).

19. «Співвідношення – протиставлення» - підбір казковому герою невластивих йому ознак (наприклад, велика муха і малий слон, велика мураха і мала людина).

20. «Уповільнення – прискорення» - метод керування часом (Що було б, якби час зупинився? Що було б, якби часу взагалі не було, люди не старіли?).

21. Настільні ігри – кидання кубиків та складання казок з отриманих малюнків.

22. StoryMaps – комп'ютерна програма, що дозволяє довільно спланувати свою казку.

Таким чином, знання структури казки дає можливість правильно передати зміст, логічно висловлювати думки, а також допоможе мати уявний план розвитку подій. Дослідження етапів створення казки допоможе скласти власний алгоритм дій, завдяки якому буде зекономлений час, продумати важливі методичні моменти. Вивчення методів та прийомів пробудить уяву, фантазію, що вплине на швидкість та оригінальність створених образів, сюжетних ліній.

Література:

1. Барнич О. В. Проблема взаємозв'язку впливу казкових образів на формування уяви дитини та розвитку творчих здібностей у педагогічній спадщині К. Д. Ушинського / О. В. Барнич // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету / Чернігівський державний педагогічний університет ім. Т.Г.Шевченка; гол. ред. М. О. Носко. – Чернігів, 2008. – Вип. 56. – С. 185-187
2. Бредіхіна О. А.. Казкотерапія у роботі з дітьми дошкільного віку. Авторські психотерапевтичні казки (методичний посібник). – Нетішин, 2015. – 83 с.

3. Концепція нової української школи [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
4. Пропп, В. Я. Исторические корни волшебной сказки / В. Я. Пропп. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1986. – 366с.
5. Родари Дж. Грамматика фантазии : введение в искусство придумывания историй / Д. Родари ; пер. с итал. –2-е изд. – М. : Прогресс, 1990. – 192 с.
6. Туров М. П. Створи себе через казку : Посіб. для батьків, учителів, вихов., керів. гуртків і метод. / М. П. Туров ; Під заг. ред. С. Чередниченко. – К. : Кобза, 2003. – 128с.